

DİRENÇ:

Nefretten ve Dezenformasyondan
Arınmış Bir Medya için

TÜRKİYE'DE NEFRET VE PROPAGANDA MEDYASI: İlişkiler, Modeller ve Kalıplar

Sinem Aydınlı

TÜRKİYE

DİRENÇ: Nefretten ve Dezenformasyondan Arınmış Bir Medya için

“Direnc: Batı Balkanlar ve Türkiye’de nefret propagandası ve bilgi kirliliğinin önlenmesi, medya özgürlüğünün yeniden tesisi için sivil toplum hareketi” isimli bölgesel proje Avrupa Birliği partner örgütleri [SEENPM](#), [Arnavutluk Medya Enstitüsü](#), [Mediacentar Sarajevo](#), [Kosovo 2.0](#), [Karadağ Medya Enstitüsü](#), [Makedonya Medya Enstitüsü](#), [Novi Sad Gazetecilik Okulu](#), [Barış Enstitüsü](#) ve [Bianet](#) in desteğiyle uygulamaya konulmuştur.

Bilgi: <https://seenpm.org/>
İletişim: admin@seenpm.org

TÜRKİYE’DE NEFRET VE PROPAGANDA MEDYASI: İlişkiler, Modeller ve Kalıplar

TÜRKİYE

Yazar: Sinem Aydınlı

Editör, bölgesel öncü araştırmacı: Brankica Petković

Çeviri/Redaksiyon: Sinem Aydınlı

Dil editörü: Fiona Thompson

Tasarım: Špela Kranjec for Filip Kranjec s.p., Ljubljana, Slovenia

Yayıncı: bianet, İstanbul, SEENPM, Tiran ve Barış Enstitüsü, Ljubljana

İstanbul, Eylül 2020

© *bianet, SEENPM, Barış Enstitüsü ve yazar*

South East European Network
for Professionalization of Media

*Bu belge, Avrupa Birliği’nin mali desteği ile hazırlanmıştır.
İçeriği tamamen yazarın ve yayıncıların sorumluluğundadır
ve Avrupa Birliği’nin görüşlerini yansıtmayabilir.*

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ 4

2. NEFRET VE PROPAGANDA MEDYA ORGANLARININ SAHİPLİK YAPILARI 6

- 2.1. AKP Türkiye'si 6
- 2.2. Medya Ortamı 8
 - 2.2.1. TRT ve RTÜK 8
 - 2.2.2. Basın İlan Kurumu (BİK) 9
- 2.3. Siyasi ve Ekonomik İlişkiler 10
- 2.4. Mücadele 14

3. MEDYADA NEFRET, DEZENFORMASYON VE PROPAGANDA ÖRGÜTLENMESİ 16

- 3.1. Medyada nefret söylemi, Dezenformasyon ve Propaganda: Kalıplar 16
- 3.2. AKP propagandası: AKP yanlısı troller 18
- 3.3. Hükümet yanlısı kanaat üreticiler ve diğer gruplar 19

4. SONUÇ 21

5. POLİTİKA ÖNERİLERİ 23

- Literatür ve kaynaklar 24
- Yazar Hakkında 25

TÜRKİYE'DE NEFRET VE PROPAGANDA MEDYASI

İLİŞKİLER, MODELLER VE KALIPLAR

Sinem Aydınlı

1. GİRİŞ

Türkiye'nin en önde gelen Ermeni seslerinden biri, Türkçe ve Ermenice olarak yayın yapan haftalık Agos gazetesinin genel yayın yönetmeni Hrant Dink 19 Ocak 2007'de, Türkiye'deki bazı medya kuruluşlarının kasıtlı ve planlı nefret söylemi kampanyası sonrasında öldürüldü.¹ Dink, Türk medyası tarafından hedef alınan tek kişi değildi. Türkiye'de medyada nefret söylemi izleme çalışmaları yapan raporlarda işaret edildiği gibi, tek bir kişi ya da gruba yöneltilmiş gibi duran nefret söylemi genel olarak tüm "ötekilere" yönelir: Kürtler, Ermeniler, Türkiye'de yaşayan azınlıklar, Suriyeliler, Rumlar, Yunanlar, Yahudiler, Aleviler, kadınlar ve LGBTI+lar. Her zaman olumsuz bir önyargının eşlik ettiği nefret medyasında, bahsi geçen "ötekiler" genelde çoğunluğun "biz" anlayışından farklı olarak tasvir edilirler. Günün politik gündemine bağlı olarak özel hedeflerine yönelen nefret medyası asıl hedeflerini genel olarak ülke "sevgisini" ilan ederek ve "Türklük" ve/veya Sünni-Müslüman kimliğine dayanarak seçer.

Günün politik gündemine bağlı olarak özel hedeflerine yönelen nefret medyası asıl hedeflerini genel olarak ülke "sevgisini" ilan ederek ve "Türklük" ve/veya Sünni-Müslüman kimliğine dayanarak seçer.

Medyadaki dezenformasyona ise, medyaya "Kabataş Olayı" olarak yansıyan, çarpıcı bir örnekle işaret edilebilir: Gezi Parkı protestoları devam ettiği sırada, 1 Haziran 2013 günü Kabataş Meydanı'nda, kucağında bebeği olan başörtülü bir kadının, deri eldiven giyen yarı çıplak erkekler tarafından saldırıya uğradığı medyada geniş çapta haber konusu oldu. Bu hikâye bir süre sonra yanlışlandı ancak dönemin Başbakanı Erdoğan'ın dikkatini halihazırda çekmişti. 13 Haziran tarihinde hükümet yanlısı yayın yapan *Star* gazetesinden Elif Çakır iddia edilen kişiyle bir röportaj yapmış ve bu durum kamuoyunda bir infial yaratmıştı. Kimi medya organları bu düzmece olaya güvenilirlik kazandırmak için habere photoshop'lanmış görseller eklemişti². Güvenlik kameralarından alınan görüntüler açığa çıktıktan sonra, olayın kurmaca ve tamamen yanlış olduğu ortaya çıktı.

AKP döneminde gerçekleşen bu olaylar hükümet yanlısı medyanın toplumda kutuplaşmayı beslemeye yönelik rollerine işaret ediyor olabilir ancak

¹ Inceoğlu ve Sözeri (2012); Göktaş, K. (2010); Çavdar A. & Yıldırım A (2010).

² Bektaş, H. (2015) Footage reveals truth behind Kabataş attack. *Daily Sabah*. Web <https://www.dailysabah.com/turkey/2015/03/11/footage-reveals-truth-behind-kabatas-attack> [Erişim: 15 Haziran 2020]

Türkiye medyasının hükümet karşıtı milliyetçi çevreleri de Türkiye'nin "ulusal çıkarları" söz konusu olduğunda, toplum içinde düşmanlık yaratmaktan geri durmuyorlar. Mevzulara bağlı olarak, her iki yönelime sahip medya organları avantajlı olmayan ve en incinebilir grupların haklarının ihlal edilmesinde dezenformasyonu teşvik ediyor.³ Dahası, bu medya kuruluşlarının halihazırda üstlendikleri roller nihayetinde nefret suçları vakalarında cezasızlık kültürünün sağlama alınmasına neden oluyor. Bu aynı zamanda yargının ifade özgürlüğü sınırlarını keyfi olarak belirlediği Türkiye'de sadece nefret suçuna hedef olanı değil tüm toplumu ilgilendiren bir demokrasi meselesine işaret ediyor. Bu nedenle, farklı medya organlarının nefret söylemi yaymak için güçlerini nereden aldıklarını ortaya çıkarmak hayati bir meseleye dönüşüyor. Bu durum temel olarak bu medya organlarının hükümetle ya da güç odaklarıyla bağlantıları, bunlar değilse de diğer siyasi partilerle kurdukları ekonomik ya da siyasi ilişkileriyle ilgili.

Türkiye'de bilhassa insan hakları savunucuları, sivil toplum ve sivil toplum kuruluşları medyada nefret söylemi pratiklerine ve dezenformasyona karşı mücadele veriyor. Bu kuruluşlar arasında yer alan, Hrant Dink Vakfı ve KAOS GL (Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği) gibi dernekler nefret söylemini görünür kılmak için halen medya izleme çalışmalarını temel alan raporlar yayınlıyorlar. Ocak 2020'ye kadar Medya ve Mülteci Hakları Derneği de medya izleme çalışması yapıyordu. Biz bu raporu hazırlarken, bu kuruluşların raporlarını kullandık ve üyeleriyle e-mülakatlar gerçekleştirdik. Ayrıca, Türkiye'deki nefret medyası ve iletişiminin sahiplik yapısını ve siyasi bağlantılarını analiz etmek için daha önce yayınlanmış akademik çalışmaları kullandık (Binark 2010; Çınar 2013; İnceoğlu 2012; İnceoğlu ve Çoban 2014; Saka 2018). Bu çalışmalardan beslenen raporumuz AKP iktidarı döneminde medyada nefret ve propaganda üretiminin siyasi ve ekonomik arka planına işaret ediyor.

"Nefret ve Propaganda Medya Organlarının Sahiplik Yapıları" isimli bir sonraki bölüm, medya organlarının ekonomik yapıları ve siyasi bağlantılarına istinaden medya ortamına dair bir fikir sunuyor. Bu bölümde nefret söylemiyle mücadele faaliyetlerinden de bahsediliyor. "Medyada Nefret, Dezenformasyon ve Propaganda Örgütlenmesi" isimli bir sonraki bölümde, çeşitli medya organları üzerinden nefret, dezenformasyon ve propaganda modellerine, kalıplarıyla birlikte içerikleri açısından değiniliyor. Son bölüm araştırmanın ana bulgularını özetliyor ve Türkiye'deki mevcut medya ortamıyla ilgili acil ihtiyaçlara işaret ediyor. En sonda, genel olarak nefret söylemi ve dezenformasyonla mücadelede ve özellikle Türkiye'deki medya sahiplik yapısına ilişkin daha ileri adımlar atılması için birkaç politika önerisi listeliyoruz.

Bu rapor, 2020 yılının Mayıs ayından Temmuz ortasına kadar gerçekleştirilen Resilince (Direnç) Projesi kapsamına giren bölgesel araştırmanın bir parçası olup, AKP rejimi döneminde Türkiye'de nefret ve propaganda medyasının ilişkileri, bu medyaya dair modeller ve kalıplar hakkında ışık tutmaktadır.

³ Türkiye'de ayrımcılık yapmak hem Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 122. Maddesi hem de Türkiye'nin taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 14. maddesi gereğince yasaklanmıştır.

2. NEFRET VE PROPAGANDA MEDYA ORGANLARININ SAHİPLİK YAPILARI

Türkiye medya sektörü şu anda yüksek bir yoğunlaşmaya işaret ediyor. En güncel ve kapsamlı medya sahipliği raporu “Medya Sahipliği İzleme 2018” raporuna göre, “hükümet [AKP] haber kaynaklarının son zamanlarda [2016’daki darbe girişiminden sonra kanun hükmünde kararnamelerle] kapatılmasıyla medyada çoğulculuğu açıkça tehlikeye atmakla kalmıyor aynı zamanda kitle iletişim araçlarının neredeyse tam kontrolüne olanak tanıyan daha derin bir ekonomik baskı boyutu da söz konusu”⁴. Yine aynı rapora göre, en büyük dört şirketin hükümetle yakın ilişkileri var ve bu şirketler çapraz-medya izleyici payının %71’ine yani yüksek düzeyde yoğunlaşma oranına sahip (MoM 2018): En çok izlenen 10 TV kanalından ve en çok okunan 10 gazeteden 9’u hükümetle ilişki içinde olan sahiplere ait. Esasen, iktidar yanlısı medyanın hükümetle ticari çıkarları var.

AKP 2002 yılında iktidara geldiğinden beri eleştirel medyaya bir dizi yasal ve mali baskı uyguladı ve bu Türkiye medya ortamına yönelik bir hükümet müdahalesine ve sonuç olarak medya sahipliği yapısının yeniden şekillenmesine yol açtı. AKP’nin üçüncü döneminden bu yana, 2015’ten itibaren ve özellikle 2016’daki darbe girişiminden sonra, sahiplik yapısındaki yüksek yoğunlaşma ve medya grupları ile hükümet arasındaki siyasi ve ekonomik ittifaklar, eleştirel medya kuruluşlarının kırılganlığını ve medya profesyonellerinin hukuki ve mali konularda karşılaştığı riskleri arttırdı. Sadece eleştirel haberler hükümet yaptırımlarına maruz kalmadı, muhalifler veya onların hak temelli görüşleri de AKP’yle kamu ihalesi anlaşmaları yapan olan ancak ilişkileri bunlarla sınır olmayan çoğunlukla AKP yanlısı medya tarafından hedef alındı ve tehdit edildi.

Sahiplik yapısındaki yüksek yoğunlaşma ve medya grupları ile hükümet arasındaki siyasi ve ekonomik ittifaklar, eleştirel medya kuruluşlarının kırılganlığını ve medya profesyonellerinin hukuki ve mali konularda karşılaştığı riskleri arttırdı.

Bazı milliyetçi ve muhafazakâr medya çevreleri ve medya ve iletişim endüstrilerindeki cinsiyetçi medya çalışanlarının yanı sıra çoğunlukla erkek gazeteciler, editörler veya kanaat üreticiler, yanlarında yer almayan kişileri hedef alıyor ve onlara karşı tepki gösteriyorlar. Bu kişiler genel olarak kendilerine farklı gelen herhangi bir şeye karşı hoşgörüsüz bir tutum sergiliyor. Sonuç olarak, medya ve iletişim alanında çalışan bu kişiler özellikle çatışma dönemlerinde, Türkiye’nin askeri operasyon yaptığı zamanlarda, seçim dönemlerinde ve her türlü kutuplaşmış siyasi krizde toplumun çeşitli kesimlerini kışkırtan, onları karalayan ve ötekileştiren nefret söylemi üretiyorlar.

2.1. AKP Türkiye’si

AKP, 2001 yılında medya sektöründe de ticari faaliyetleri olan birçok bankanın çökmesine ve dolayısıyla medya sektörünün de yeniden yapılandırılmasına

⁴ MoM Türkiye Raporu. (2018). Available at <http://www.mom-rsf.org/en/countries/turkey/>. [Erişim 18 Haziran 2020].

sebebe olan ekonomik krizin hemen ardından iktidara geldi. Kriz, AKP'ye, Başbakanlık bünyesinde faaliyet gösteren ve bu bankaların medya kuruluşları da dahil olmak üzere varlıklarına el koyma ve bunları yeniden satmak için yeni bir devlet otoritesi olan Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)'na önyak olma fırsatı sağladı. Bu durum, şirketlerin AKP yanlısı iş insanlarına devredilmesiyle, medya ortamında ve sahiplik yapılarında belirgin bir değişikliğe neden oldu (Yeşil 2018). AKP döneminde Türkiye ekonomisinin radikal dönüşümüne bakıldığında, medya sektörünün "sadece iş insanlarının hükümetten destek aldığı değil, aslında onların da hükümeti kolladığı"⁵ bir alan haline geldiği görülüyor. Türkiye medyasının 2000'li yıllarda yaşadığı bu değişim, "medya sahipliği yoğunlaşması, sendikaların medya sahipleri tarafından dağıtılması ve eleştirel haberciliği kısıtlayan hükümet mevzuatı" gibi temalar etrafında düşünülebilir (Christensen 2007). Hiç şaşırtıcı olmayan bir şekilde, Türkiye, RSF 2020 Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'nde 180 ülke arasında 154. sırada yer alıyor ve Freedom House 2020 sonuçları, "ana akım medyanın, özellikle televizyon yayıncılarının hükümetin pozisyonlarını yansıttığı ve düzenli olarak aynı başlıkları yayımladıkları" Türkiye'nin "özgür olmadığı"na işaret ediyor.⁶

Türkiye, RSF 2020 Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'nde 180 ülke arasında 154. sırada yer alıyor ve Freedom House 2020 sonuçları, Türkiye'nin "özgür olmadığı"na işaret ediyor.

AKP, Basın Kanunu ile ilgili düzenlemeler, Türkiye'nin medya bekçisi olan Radyo Televizyon Üst Kurulu'nun (RTÜK) yaptırımları, Türk Ceza Kanunu (TCK) ve Terörle Mücadele Kanunu (TMK) aracılığıyla eleştirel medya üzerinde kendi denetim mekanizmalarını da geliştirdi. Temmuz 2020'de, basın özgürlüğüne yönelik baskılar nedeniyle, gazetecilerin kendi mesleklerini sürdürebilmek için kullandıkları sosyal medyayı kontrol altına alabilecek düzenlemelere yönelik çalışmalar başladı⁷. Geçmişte Twitter, YouTube, Facebook, WhatsApp ve Wikipedia'nın zaman zaman engellendiği Türkiye'de, bu tasarının kabul edilmesinin, AKP'nin sosyal medyadaki eleştirel sesleri bastırma çabalarını kuvvetlendireceği ileri sürüldü.⁸

Bununla birlikte, bu tür düzenlemeler yoluyla sağlanan yaptırımlar, belirli grupları hedef alan nefret söyleminin yayılmasına karşı uygulanmıyor, hatta nefret söylemi haklı bulunuyor ve normalleştiriliyor. Köşe yazılarıyla, TV şovlarındaki yorumlarla, Tweet'lerle, Yahudileri, Kürtleri, Ermenileri, Suriyelileri, Yunanları, Alevileri, ateistleri, kadınları, LGBTİ+'ları, feministleri, laikleri, sosyalistleri, komünistleri, Kemalistleri hedef gösteren ifadeler ve bu gruplara yönelik nefret söylemi toplumsal kutuplaşmaya ivme kazandırıyor.

5 Buğra, A ve Savaşkan, O. (2014).

6 Freedom House Report: Turkey. 2020 Web. <https://freedomhouse.org/country/turkey/freedom-world/2020> [Erişim 18 Mayıs 2020].

7 Erdoğan: Sosyal medyanın kaldırılmasını istiyoruz. [Erişim 3 Temmuz 2020]. Web. <http://bianet.org/english/politics/226703-erdogan-says-his-party-will-draft-a-bill-to-either-completely-ban-or-control-social-media> [Erişim 17 July 2020]

8 Fears of Draconian Social Media Law in Turkey. Web. <https://freeturkeyjournalists.ipi.media/fears-of-draconian-social-media-law-in-turkey/> [Erişim 17 Temmuz 2020]

2.2. Medya Ortamı

Türkiye’de AKP iktidarı döneminde nefret söylemi yayan medya ve iletişim organlarının sahiplik yapısı ve siyasi ilişkileri, bu medya organlarının ağırlıklı olarak AKP iktidarıyla ilişkilendiğini gösteriyor. Bunların dışında, AKP’yi eleştiren bazı milliyetçi ve ulusalcı medyada da kamuoyundaki tartışmaları etkileyebilmek açısından bakıldığında birçok önemli nefret söylemi üreticisi var.

Bu raporda belirtilen medya gruplarına bağlı nefret söylemi üreten gazeteciler, sadece köşe yazıları yazmakla kalmıyor, Twitter hesapları üzerinden içerik üretmeye ve nefret söylemi yaymaya devam ediyor. Türkiye’de hükümet yanlısı doğruluk kontrolü [fact-checking] yapan sitelere ek olarak, çevrimçi medya kanallarında kanaat üretenler var ve bu grup ya da kişiler de nefret propagandası yayabiliyorlar. İktidar ağları, Twitter gibi sosyal medyada da aktifler. Örneğin AKP yanlısı siyasi trollerin,⁹ genel bir siber ve bir tür propaganda aracı olarak nefret söylemi üretme saikleri var ve bunlar yakaladıkları AKP düşmanlarını son derece manipülatif bir şekilde hedefliyor ve tehdit ediyorlar (Saka 2018). Bu gruplar yalnızca siyasi tartışmaları engellemekle kalmıyor aynı zamanda dağınık kitleler arasında ağ oluşturarak hükümetin gücünü pekiştiriyorlar (Erdem ve Yörük 2017).

İfade Özgürlüğü Derneği (İFÖD) tarafından yayınlanan “Engelli Web 2019: Buzdağının Görünmeyen Yüzü”¹⁰ raporuna göre, içerik kaldırma talepleri için Twitter’a en çok mahkeme kararı gönderen ülke Türkiye. Ancak Türkiye YouTube’daki nefret içeriklerinin kaldırılmasını talep eden ülkeler arasında 11. sırada yer alıyor.

2.2.1. TRT ve RTÜK

Türkiye’nin ilk ulusal televizyon kanalı olarak 1964’te kurulan TRT 1990 yılına kadar yayın yapan tek TV kanalıydı. Bir devlet kanalı olarak TRT’nin hiçbir iktidar grubunun tarafını tutmaması beklenirken, TRT 2019’daki yerel seçimler öncesi dönemde, diğer partilerin seçim konuşmalarına dair olumsuz haberlere odaklanarak - ki Uluslararası Şeffaflık Örgütü’nün raporunda ifade edildiği gibi RTÜK kanuna göre bu durum “tarafsızlık” ilkesinin ihlalidir - AKP’yi desteklemiştir.¹¹

1994 yılında Türkiye’nin medya bekçisi olarak kurulan RTÜK ise siyasi partilerin gösterdiği adaylar arasından Meclis tarafından seçilen dokuz üyeden oluşur. Yayın kuruluşlarının işleyişlerini düzenlemek, lisans vermek ve yayıncıları denetlemek RTÜK’ün sorumlulukları arasında. 2019’dan bu yana, RTÜK, yurt

9 Rapora erişim için: <http://www.seffaflik.org/wp-content/uploads/2019/04/Yerel-Se%C3%A7im-%C4%B0zleme-%C3%87al%C4%B1%C5%9Fmas%C4%B1-10.pdf> [Erişim 17 Temmuz 2020]

10 Rapora erişim için: https://ifade.org.tr/reports/EngelliWeb_2019.pdf 3 Temmuz 2020. [Erişim 17 Temmuz 2020]

11 Twitter Transparency Report. Web. <https://transparency.twitter.com/en/removal-requests.html#removal-requests-jan-jun-2019> [Erişim 17 Temmuz 2020]

dışı haber sitelerini içeren çevrimiçi yayınları teftiş etme yetkisine de sahip olmuş ve internette yayın yapan medya kuruluşlarını denetlemeye başladı.

RTÜK'ün Halk TV ve Fox TV gibi AKP karşıtı kanallara uyguladığı yayın yasakları ve para cezaları düşünüldüğünde, RTÜK'ün hükümeti eleştiren haber kuruluşlarını tehdit etmek ve verdiği cezalarla Türkiye'deki eleştirel, bağımsız medyayı susturmak için iktidara ait bir araç olarak hareket ettiği görülmektedir.¹² Öte yandan ATV, ÜLKE TV ve TGRT Haber gibi hükümet yanlısı TV kanalları Ocak 2019 ile 25 Mart 2020 arasında toplamda sadece iki uyarı ve bir idari para cezası almıştı.¹³

RTÜK'ün hükümeti eleştiren haber kuruluşlarını tehdit etmek ve verdiği cezalarla Türkiye'deki eleştirel, bağımsız medyayı susturmak için iktidara ait bir araç olarak hareket ettiği görülmektedir.

RTÜK'ün eleştirel medyayı ayrıştırdığı, yakın zamandaki bir örnekle vurgulanabilir. 8 Mayıs 2020 tarihinde hükümet yanlısı yayın yapan Ülke TV'de yayınlanan bir programda (ayrıntılar Tablo 1'de görülebilir) bir medya figürü, Noyan, 2016'daki darbe girişimine dair yorumda bulundu; toplumun belli bir kesimine tehditler yöneltmeye başladı ve hükümete karşı yeni bir darbe girişimi durumunda ailesinin en az 50 kişiyi öldürebileceğini söyledi. Programın sunucusu Elönü, bu kişilerin adımlarına dikkat etmesi gerektiğini söyleyerek Noyan'ı destekledi. RTÜK, kanala "nefrete tahrik"¹⁴ eden sözler yayımlandığı için üç bölümlük yayın durdurma cezası verdi ancak bu ceza hem muhalefet hem de bazı hükümet yanlısı gruplardan gelen kamuoyu tepkisine kadar uygulamaya konmadı.¹⁵

BİA Medya Gözlem 2019 raporuna göre, Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), 2019 yılında "6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun"¹⁶u maddelerini ihlalden, TV kuruluşlarına 57 para cezası, 24 program durdurma cezası verdi. Kurul, TV'lere toplam 4 milyon 90 bin 999 TL para cezası verdi.¹⁷

2.2.2. Basın İlan Kurumu (BİK)

Devlet kontrolündeki Basın İlan Kurumu (BİK) 1961 yılında kuruldu. BİK tarafından dağıtılan kamu ilanları ve reklam gelirleri gazeteler için önemli bir gelir kaynağı. 2013 yılında gerçekleşen yapısal değişiklikler BİK'in kanun

12 IPI condemns 5-day broadcast bans on Turkey's Halk TV, TELE 1 1 Temmuz 2020. Web. <https://freeturkeyjournalists.ipi.media/ipi-condemns-5-day-broadcast-bans-on-turkeys-halk-tv-tele1/> [Erişim 17 Temmuz 2020]

13 Turkey's Media Authority Issued 39 Fines in 1.5 Years, 36 of Them were for Critical Outlets. 18 May 2020 Available at: <https://bianet.org/english/media/224453-turkey-s-media-authority-issued-39-fines-in-1-5-years-36-of-them-were-for-critical-outlets> [Erişim 17 Temmuz 2020]

14 Media Authority Fines Pro-Government Broadcaster over 'Coup' Remarks Available at: <https://bianet.org/5/100/224705-media-authority-fines-pro-government-broadcaster-over-coup-remarks> [Erişim 18 May 2020].

15 "Turkey's media watchdog fines pro-gov't TV channel over Islamist commentator's death threats" <https://www.duvarenglish.com/media/2020/05/22/turkeys-media-watchdog-fines-pro-govt-tv-channel-over-islamist-commentators-death-threats/> [Erişim 17 Temmuz 2020]

16 "6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun" <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1-5.6112.pdf>

17 BİA Medya Gözlem 2019 <https://bianet.org/1/18/218900-elistirel-medyayi-tasfiye-icin-her-arac-mubah> [Erişim 17 Temmuz 2020]

maddelerindeki ihlallere karşı birtakım yasaklar getirebilmesini sağladı. Türkiye'deki bağımsız gazeteler BİK reklamlarından elde edilen gelirlere bağımlı durumda. BİK, reklamların çeşitli gazetelere nasıl dağıtıldığı veya medyaya verilen cezalar hakkında kamuya açık rapor sunmuyor¹⁸. BİK'in 2019 yılında Evrensel ve BirGün gibi muhalif gazetelerin ilanlarını kesmeye başlaması eleştirel medyayı susturma girişimi olarak görülüyor.

BİK'in 2019 yılında Evrensel ve BirGün gibi muhalif gazetelerin ilanlarını kesmeye başlaması eleştirel medyayı susturma girişimi olarak görülüyor.

2.3. Siyasi ve Ekonomik İlişkiler

Bu bölüm, çeşitli nefret ve propaganda medya organlarının arkasında kimin olduğu ve onların siyasi ve ekonomik bağlantılarının neler olduğu hakkında genel bir bakış açısı sağlamak için bu medya organlarının sahiplik yapılarını örnelemektedir.

HDV'nin raporuna göre İslamcı, muhafazakâr, aşırı sağcı ve hükümet yanlısı *Yeni Akit* gazetesi sistematik nefret söylemi içeren ilk üç gazeteden biri. Bu gazetenin yazarları sadece nefret söylemi yaymakla kalmıyor, gazetede editoryal seçimler de Suriyelilere, Yahudilere, Ermenilere, Rumlara, Ezidilere, Alevilere, ateistlere LGBTİ+'lara, feministlere, laiklere, sosyalistlere, komünistlere ve Kemalistlere karşı içkin bir nefret dili yansıtıyor. Mustafa Karahasanoğlu tarafından kurulan *Yeni Akit*, 2004 yılından beri Ramazan Fatih Uğurlu'ya ait. Gazetenin genel yayın yönetmeni, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı kamuoyu önünde desteklemek için sık sık onu öven yazılar yazıyor.

HDV'nin raporuna göre İslamcı, muhafazakâr, aşırı sağcı ve hükümet yanlısı *Yeni Akit* gazetesi sistematik nefret söylemi içeren ilk üç gazeteden biri.

Nefret medyası listesinde yer alan bir diğer gazete, Türkiye'nin tiraj oranlarına göre çok satan gazetesi olan *Sabah* gazetesi.¹⁹ Gazetenin sahibi inşaat, enerji ve altyapı gibi sektörlerde de faaliyet gösteren Kalyon Grup/Zirve Holding. Grubun şirketlerinden Kalyon İnşaat'ın 2015–2019 yılları arasında kazanılan kamu ihalelerinin toplam değerinin dağılımına bakıldığında ilk sırada yer aldığı biliniyor.²⁰ Kalyon Grubu ve Zirve Holding bünyesindeki medya kuruluşu Turkuvaz Medya Grubu'nun başkan yardımcısı, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın damadı olan Maliye ve Hazine Bakanı Berat Albayrak'ın kardeşi Serhat Albayrak.

Türkiye'nin en çok satan ilk 10 gazetesinden biri olan *Yeni Şafak* da nefret medyası listesinde yer alıyor. Gazete, inşaat, ulaşım, atık yönetimi, madencilik

18 IPI-led international press freedom mission: Turkey must end public ad ban on independent newspapers. Web: <https://www.evrensel.net/daily/397150/ipi-led-international-press-freedom-mission-turkey-must-end-public-ad-ban-on-independent-newspapers> [Erişim 17 Temmuz 2020]

19 2019 yılı tiraj oranı Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) tarafından alındı

20 ENR (300) 2019 Ranking. Web: <https://www.enrturkiye.com/top300-2019/?lang=en> [Erişim 17 Temmuz 2020]

ve savunma sanayi gibi diğer sektörlerde de faaliyet gösteren Albayrak Grubu'na ait. *Sabah* gibi *Yeni Şafak* da AKP'ye rıza göstermeyen muhalifleri hedef almalarıyla ünlü. Hükümet herhangi bir muhalifi (örneğin legal siyaset yapan Kürt aktörler) terör sorunuyla ilişkilendirmeye başladığında, bu medya organları da aynı yolu izliyor. "Terör" kavramı, nefret söylemini normalleştirmek için bu söylemin önemli bir bileşeni olarak kullanılıyor. Bu gazetelerin köşelerinde sadece Kürtler değil Ermeniler ve ayrıca LGBTİ+'lar ("aile" kavramını korumak için) hedef alınıyor. Her iki gazete de AKP'yi açıkça destekliyor.

Hürriyet gazetesi, 2018'de hükümet yanlısı Demirören Grubu'na satılincaya kadar laik, milliyetçi ve liberal değerleriyle biliniyordu (*Hürriyet*'in bu el değiştirmesi Türkiye'deki ana akım medyanın ve medyada çoğulculuğun sona erdiğine işaret ediyor). Bu süreçten sonra, nefret dili kullanımlarıyla kutuplaşmayı besleyen gazetecilerden kimileri bu gazeteye geçerek Demirören Grubu'nda güvenli bir pozisyona sahip oldular. Demirören Grubu hisselerinin tamamı iktidar partisi AKP'yi açıkça destekleyen ve Cumhurbaşkanı Erdoğan ile yakın ilişkileri olan Demirören ailesine ait. Temel olarak, hükümet yanlısı medya sahiplerinin çoğunun hükümetle ticari ilişkileri olduğu söylenebilir.

Sözcü ve *Yeniçağ* gibi hükümeti eleştiren gazeteler de "ulusal çıkarlar" söz konusu olduğunda nefret söylemi üretiyor. Türkiye'de en çok satan ilk on gazeteden üçüncüsü olan *Sözcü* gazetesi, "terör örgütü FETÖ'ye yardım etmek"le suçlanan bir iş insanına ait. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a ve iktidar partisi AKP'ye yönelik sert ve Kemalist eleştirileriyle ünlenmiş bir gazete olan *Sözcü* gazetesi özellikle Suriyeli sığınmacılara yönelik nefret söylemi üreten ve yayan medya kuruluşları arasında yer alıyor. *Sözcü* gibi HDV raporunda yer alan bir diğer gazete, *Yeniçağ* da medyada nefret söylemi yayan gazeteler arasında. Ancak *Yeniçağ* milliyetçi, yurtsever, liberal-muhafazakâr İYİ partiye yakın ve parti başkanının açıklamalarının öne çıkarıyor. Gazetenin sahibi İYİ Parti İstanbul Milletvekili Kemal Çelik.

TÜRKİYE'DEKİ NEFRET VE PROPAGANDA MEDYA ÖRNEKLERİNİN SAHİPLİK YAPILARI²¹

Tablo 1

MEDYA ORGANI	MEDYA GRUBU	SAHIP(LER)
Sabah (Gazete)	Kalyon Grup (Zirve Holding)	Ömer Faruk Kalyoncu (%100)
Hürriyet (Gazete)	Demirören Grup	Demirören Ailesi
Yeni Şafak (Gazete)	Albayrak Holding	Paydaşlar: Albayrak Kardeşler (%6.4) Albayrak Turizm (%64)
Yeni Akit (Gazete)	Uğurlu Gazetecilik Basın Yayın Matbacılık Reklamcılık	Ramazan Fatih Uğurlu

²¹ Medya gruplarıyla ilgili bilgilere çoğu zaman ticaretsicil.gov.tr adresindeki Ticaret Sicil Gazetesi'nden ulaşıyor. Yukarıda adı geçen şirketler güncellemelerle gelirlerini ve karlarını yayınlamıyorlar.

Yeniçağ (Gazete)	Yeniçağ Gazetecilik Matbaacılık	Kemal Çelik
Sözcü (Gazete)	Estetik Yayıncılık A.Ş.	Burak Akbay (%100)
Ülke TV (TV)	Beyaz İletişim (Beyaz Holding)	İsmail Karahan, Aykut Zahid Akman, Zekeriya Karaman ve Mustafa Çelik (her biri %25)
TRT (TV)	State	
Analiz merkezi (YouTube kanalı)	Fatih Tezcan	Kitle fonlamasına açık

Kaynak: MoM 2018. Web. <https://turkey.mom-rsf.org/en/>

Yukarıda belirtilen medya kuruluşları ve yazarlarının yanı sıra, Türkiye'de Analiz merkezi²² gibi nefretin sistematik olarak yayılması için kendi kişiselleştirilmiş çevrimiçi iletişim ve medya kanallarına sahip olan kanaat geliştiriciler de var. Bu kanalın finansmanı konusunda şeffaflık yok. Sahibi, insanları onu finansal olarak desteklemeye çağırıyor.

SimilarWeb'in sıralamasına göre²³ Türkiye'de en çok tıklanan haber ve medya sitelerinin içinde Demirören ailesinin (hurriyet.com.tr ve milliyet.com.tr), Kalyon Grubu'nun (sabah.com.tr) sahip olduğu gazetelerin çevrimiçi edisyonları ve Akbay'ın sahibi olduğu sozcu.com.tr var. Bunun anlamı, bu gazetelerin ürettiği nefret ve propagandaya çevrimiçi olarak da erişilebileceği.

Aşağıdaki Tablo 2, nefret ve propaganda medyası örneklerini ve sahiplik yapılarının ayrıntılarını göstermektedir. Bu gruplardan bazılarının medya dışındaki sektörlerde de faaliyet göstermeleri onların holding olduklarına işaret ediyor.

TÜRKİYE'DEKİ NEFRET VE PROPAGANDA MEDYASI ÖRNEKLERİ

Tablo 2

MEDYA ORGANI SAHİBİ	MEDYA ORGANLARI	MEDYAYA İLİŞKİN SEKTÖRLERDE SAHİP OLUNAN ŞİRKETLER	MEDYAYLA İLİŞKİLİ OLMAYAN SEKTÖRLERDE SAHİP OLUNAN ŞİRKETLER	HÜKÜMET / YEREL YETKİLİLER VEYA SİYASİ PARTİLERLE BAĞLANTILAR
Ömer Faruk Kalyoncu	Sabah; Takvim; A haber (TV); A haber (radyo) ahaber.com.tr; ATV, Sabah, sabah.com.tr	Dağıtım Turkuvaz Dağıtım Pazarlama A.Ş. Yayıncılık Turkuvaz Kitapçılık Yayıncılık Sanayi ve Ticaret A.Ş., Turkuvaz Matbaacılık Yayıncılık Sanayi ve Ticaret A.Ş. Prodüksiyon Turkuvaz Prodüksiyon ve Tanıtım A.Ş. Haber Ajansı Turkuvaz Haber Ajansı Dijital Medya Turkuvaz Media Dijital, Turkuvaz Mobil Hizmetleri	Kalyon İnşaat; Kalyon Yatırım ve İşletme; Kalyon Enerji; Kalyon Gayrimenkul	Hükümet yanlısı. AKP'yle ticari ilişkileri var (İnşaat sektörü - İstanbul Havalimanı, Kuzey Marmara Otoyolu gibi)

²² Erişim: <https://www.analizmerkezi.com/> 24 Haziran, 2020 itibarıyla 65.9K üyesi var.

²³ "Top websites ranking: Turkey". 15 Temmuz 2020. Web <https://www.similarweb.com/top-websites/turkey/category/news-and-media/> [Erişim 17 Temmuz 2020]

Albayrak Brothers	Yeni Şafak; TVNET (TV)	Dergi Yayıncılığı Çevrimiçi Medya Yayıncılık ve TV yayıncılığı Reklamcılık Dağıtım	İnşaat; Toplu taşıma; Atık yönetimi; Maden; Geri dönüşüm; Makina; Kağıt Üretimi; Tekstil; Döküm; Filo Kiralama; Limancılık	Hükümet yanlısı
Demirören family	Hürriyet, Milliyet, Posta; CNNTURK, KANAL D, TEVE 2, Dream TV, Dream Turk, Radyo D, CNN TURK Radio	Basım ve Yayıncılık; Demirören Printing Center, Hürriyet Kitap; Haber Ajansı (DHA)	Energy (Milangaz, Oto Milangaz, Total Oil Türkiye) Ağır Metal Endüstri (Demirören Ağır Metal); Gayri Menkul (Demirören AVM), İstiklal Palas), Turizm (Kemer Country Hotel); Eğitim (ATA Koleji)	Hükümet yanlısı. AKP'yi ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı açıkça destekliyor ²⁴
İsmail Karahan, Aykut Zahid Akman, Zekeriya Karaman ve Mustafa Çelik	Kanal 7; haber7.com, radyo 7; Ülke TV; Ülke Haber		Etkin Eğitim Hizmetleri; Kare Eğitim; Lojistik; Lapis Eğitim Hizmetleri; Zirve İletişim	Hükümet yanlısı: Beyaz Holdinge bağlı şirketler son sekiz yılda İBB'den 1 milyar 123 milyon TL'lik ihale aldı ²⁵ RTÜK eski başkanı Zahid Akman, şirketin yönetim kurulundaydı ²⁶
Kemal Çelik	Yeniçağ (gazete)			Ulusalıcı ancak hükümet yanlısı değil
Burak Akbay	Sözcü (Gazete) Sozcu.com.tr			Ulusalıcı ve AKP karşıtı

Source: MoM Turkey 2018²⁷

²⁴ Bknz. Demirören Grup. Web. <https://turkey.mom-rsf.org/en/owners/companies/detail/company//demiroeren-group-1/>

²⁵ Kanal 7 ve Ülke TV'nin sahibi Beyaz Holding, son sekiz yılda İBB'den 1 milyar 123 milyon TL'lik ihale aldı. Web. <https://medyascope.tv/2019/09/23/kanal-7-ve-ulke-tvnin-sahibi-beyaz-holding-son-sekiz-yilda-ibbden-1-milyar-123-milyon-tlik-ihale-aldi/>

²⁶ Beyaz Holding'in kilometre taşları. 4 Sep 2008. Web. <https://t24.com.tr/haber/beyaz-holdingin-kilometre-taslari,5113> [Erişim 17 Temmuz 2020]

²⁷ Yukarıdaki şirketlerle ilgili bilgiler (Yeniçağ hariç) bianet ve RSF tarafından yayınlanan MOM 2018 Türkiye raporundan alınmıştır. Web. <https://turkey.mom-rsf.org/en/>

2.4. Mücadele

Türkiye'de ağırlıklı olarak sivil toplum kuruluşları özellikle yazılı basında nefret söylemini izliyor ve bulgularını raporluyor. Ancak çevrimiçi ortamda ve sosyal medyada nefret söylemini görünür kılmak için herhangi bir izleme mekanizması yok. Yine de, halkın tepkisiyle birlikte, muhalefet çevreleri nefret söyleminin yer aldığı paylaşımlara yönelik karşıt paylaşımlar yapıp ve karşıt söylem yaratarak hükümet yanlısı çevrimiçi medyada yayılan nefret söylemine karşı farkındalık yaratabiliyor.

Hrant Dink Vakfı, 2009 yılından bu yana ulusal ve yerel basında nefret söylemini takip ediyor ve bulgularını kategorize ediyor. Böylece etnik ve dini kimliklere yönelik ayrımcı dil, cinsiyetçi ve homofobik söylem ve nefret söylemi içeren haberlere dikkat çekiyorlar. İkinci olarak Kaos GL, medyada LGBTİ+'lara yönelik nefret söylemini izliyor ve rapor ediyor. Medya ve Mülteci Hakları Derneği de mültecilere yönelik nefret söylemine karşı mücadele vermeyi hedefliyor ve mültecilerin medya ve görsel sanatlar aracılığıyla kendi seslerini yükseltmelerini destekliyor. Dernek Ocak 2020'ye kadar medya izleme raporları yayınladı. İltica ve Göç Araştırma Merkezi (İGAM), (2019'da) sınırlı bir süre için Suriyeli mültecilerle ilgili medya izleme raporlarını yayınladı. Yerel medyadaki nefret söylemini daha hızlı ve daha yıkıcı bir öfke yarattığı için, bu kuruluşlar aynı zamanda nefret söylemini görünür kılmak için yerel basında da araştırma yapıyor. Yerel medya, yerel gündemde neyin ve nasıl tartışıldığını belirlemede hala oldukça etkili olduğu için, toplumun bir kısmının dinamiklerini anlamak için bir referans olarak da kullanılıyor.²⁸

Ayrıca, Türkiye Etik Gazetecilik Koalisyonu (CEJT) bağımsız ve etik haberciliği desteklemek amacıyla 2018 yılında kuruldu. Koalisyon gazeteciler tarafından hazırlanan nefret söylemi ve ayrımcı dil sözlüğü hazırlamaya başladı.²⁹ İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası Af Örgütü gibi uluslararası kuruluşlar, belirli gruplara yönelik nefret söylemini görünür kılmak için Türkiye'ye düzenli olarak çağrıda bulunuyor.

Öte yandan, manipüle edilmiş gerçeklere ve sahte haberlere karşı koyabilmek için, partizan olmayan ve bağımsız bir doğruluk kontrolü (fact-checking) platformu olan teyit.org gibi platformlar şüpheli bilgileri tarıyor, seçiyor, araştırıyor ve bunları analiz ederek okuyuculara ulaştırıyor.³⁰ teyit.org tarafından soruşturmaya en çok konu edilenler arasında *Sabah*, *Yeni Şafak* ve *Yeni Akit* gazetelerinin haberleri görüldü.³¹

28 Dilan Taşdemir, *Medya ve Göç Derneği email mülakat Mayıs 2020*.

29 Doç. Dr. Ceren Sözeri, *email mülakat June 2020*.

30 Teyit.org en popüler platform olmasına rağmen, "doğrulukpayı" ilk doğrulama girişimiydi ve 2014 yılında yayına girdi. Daha fazlası için "Fact-Checkers and Fact-Checking in Turkey" 29 Haziran 2020. Web. <https://edam.org.tr/wp-content/uploads/2020/06/FactCheckers-and-FactChecking-in-Turkey-H-Ak%C4%B1n-%C3%9Cnver.pdf> [Erişim 17 Temmuz 2020]

31 Kızılkaya, E. (2020). Google's 'outrageous support to partisan media' puts Turkey's fragile communities at risk. 9 Temmuz 2020. Web. <https://freeturkeyjournalists.ipi.media/googles-outrageous-support-to-partisan-media-puts-turkeys-fragile-communities-at-risk/> [Erişim 17 Temmuz 2020]

Türkiye'de, 5651 Sayılı "İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayın Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele edilmesi hakkında Kanun"u ve Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'nun diğer hükümleri uyarınca sayıları artan yasaklanan içerikleri ve web sitelerini listeleyen freewebturkey.com ve @engelliweb [blockweb] gibi web portalları da var. Bu portallar özellikle AKP'yi eleştiren engellenmiş içeriğin görünmesini de sağlıyor. Bu kurumlar Google'ın bile, risk altındaki topluluklardan gelen uyarılara rağmen, dezenformasyon ve propaganda üreten birçok partizan medya kuruluşuna destek vermekle itham edildiği bir yerde, Türkiye'de, ifade özgürlüğü ihlalleri konusunda kamusal bir farkındalık yaratılmasına yardımcı oluyor³².

32 Bir önceki nota bakınız.

3. MEDYADA NEFRET, DEZENFORMASYON VE PROPAGANDA ÖRGÜTLENMESİ

HDV'nin Aralık 2019'da yayınlanan son "Medyada Nefret Söylemi" raporuna göre³³, Türkiye'nin yazılı basınında en çok hedef alınan gruplar arasında Suriyeliler, Rumlar, Yunanlar, Yahudiler ve Ermeniler yer alıyor. 2019 yılında nefret söylemi üretiminde en aktif olan ulusal gazeteler arasında *Yeni Akit*, *Diriliş Postası*, *Yeniçağ*, *Milli Gazete*, *Milat* ve *Star* vardı. Bu gazeteler, ulusal politik gündemi belirleyecek kadar güçlü olmasalar da şiddeti teşvik etme açısından kendi toplulukları üzerinde etkiye sahip. Yine de siyasi atmosferin bu gazeteleri desteklediği ve cezasızlık zırhı bu gazetelerin ürettiği nefret söyleminin kapsamını genişlettiği söylenebilir. Okur açısından küçük gazeteler olsalar da çevrimiçi versiyonlarına ve nefret söylemi yaydıkları Twitter hesaplarına Türkiye'nin her yerinden ulaşılabilir. Bu gazetelerin haberleri önemli anahtar kelimelerde Google arama sonuçlarının üst sıralarında çıkıyor.³⁴

Türkiye'nin yazılı basınında en çok hedef alınan gruplar arasında Suriyeliler, Rumlar, Yunanlar, Yahudiler ve Ermeniler yer alıyor.

3.1. Medyada nefret söylemi, Dezenformasyon ve Propaganda: Kalıplar

Türkiye'de nefret söylemi yayan medya siyasi gündemi oluşturan politikalara bağlı olarak bireyler ve/veya çeşitli gruplara karşı nefret söylemi üretilmektedir. Buna Türkiye'de Kürt meselesine ılımlı yaklaşan siyasi atmosferin ve dolayısıyla medya söyleminin dramatik bir şekilde değiştiği 2015 yılında, Haziran ve Kasım seçimleri arasında yasal siyaset yapan Kürt aktörlere karşı kullanılan ithamlar, suçlamalar ve onlara yöneltilen iddialar buna örnek gösterilebilir. Örneğin "HDPKK" sözcüğü, HDP ve PKK harflerini birleştirerek haberlerde kullanılmıştı. Bu sözcük, yasal bir parti olan HDP'nin, PKK'yi desteklediğini veya birlikte çalıştıklarını ima ediyor. Ki bu strateji, *Yeni Şafak*'ta düşman-öteki'yi yeniden yaratırken siyasi muhalefeti susturmak ve diğer medya kuruluşlarını eleştirmek için kullanılmıştı.³⁵ Benzer bir şekilde, AKP'nin Kürt meselesine yönelik politikaları değiştiğinde - Mart 2019 yerel seçimleri öncesinde de görüldüğü üzere³⁶, Demirören Grubu'nun medya kuruluşları, sadece yasal siyaset yapan Kürt aktörlerini değil aynı zamanda diğer AKP karşıtlarını da hedef almıştı ve bu kuruluşlar sahte haberler ve uydurma alıntılar yayınlamıştı.³⁷

İktidar partisi AKP'ye yönelik eleştirileriyle ünlü, milliyetçi, vatansever ve muhafazakâr *Yeniçağ* gazetesi Türkiye'nin resmi ideolojisinde yer alan

33 "Medyada Nefret Söylemi İzleme Raporu Mayıs - Ağustos 2019"
<https://hrantdink.org/attachments/article/2375/MNS%C4%B0-rapor-may%C4%B1s-agustos-2019.pdf>

34 Kızılkaya, E. (2020)

35 Albayrak, Ö., (2016, Şub 26). İhanet ve daniskası. *Yeni Şafak*. s.13 Ayrıca bkzn Lekesiz, Ö. (2015, Ekim 13). Vahşetle sırttan kelleler. *Bknz Korkmaz, T.* (2015, Oct 21). Demek ki neymiş. *Yeni Şafak*. s.18

36 Posta, Hürriyet ve CNN Türk'ten Sezai Temelli çarpıtması. Web. <https://www.evrensel.net/haber/375777/posta-hurriyet-ve-cnn-turkten-sezai-temelli-carpitmasi>

37 Kızılkaya (2020)

Türklük düşüncesi gibi ülkenin milli çıkarını savunan hükümet yanlısı medya ile ortak idealleri paylaşıyor. HDV Medyada Nefret Söylemi proje ekibinin de belirttiği gibi, “yabancılar” (Yahudiler, Ermeniler, Hıristiyanlar, Rumlar, Yunanlar, Suriyeliler) söz konusu olduğunda, hem AKP'yle yakın ekonomik ve politik ilişkiler içinde sahipleri olan medyalar hem de *Sözcü* ve *Yeniçağ* gibi AKP karşıtı milliyetçi medya “yabancıları” ötekileştiren aynı dili paylaşıyor.³⁸

KAOS GL'nin aylık nefret söylemi medya izleme raporuna göre, AKP yanlısı medya çoğunlukla LGBTİ+'lara karşı nefret söylemi yayıyor ve bunu teşvik ediyor. *Yeni Akit* ve *Milli Gazete*, sözde “dini referanslarla” (LGBTİ+ haklarını savunan herkesi suçlu kabul ederek)³⁹ nefret söylemi üretirken, milliyetçi Aydınlık gibi gazeteler LGBTİ+ hareketini “emperyalizm” ile ilişkilendiriyor.⁴⁰ Her iki gazete de LGBTİ+ hareketinde yer aldıklarını iddia ettikleri “dış düşmanlara” atıfta bulunuyor. 17 Mayıs “Uluslararası Homofobi, Transfobi ve Bifobi ile Mücadele Günü” ve Haziran ayında Onur Haftası yapılması nedeniyle LGBTİ+'lara yönelik nefret dili Mayıs ve Haziran aylarında artıyor. Kaos GL'nin 2019 Medya İzleme Raporuna göre, 2019 yılında LGBTİ+'ları hedef alan gazete sayısı ve önyargılara dayalı ayrımcı dil arttı.

Mayıs 2020'de TRT'de yayınlanan Ramazan Sevinci isimli bir programda, kadınlara yönelik şiddeti önlemeyi ve bu şiddeti uygulayanları cezalandırmayı amaçlayan İstanbul Sözleşmesi hedef alındı ve LGBTİ+ topluluğuna karşı nefret dili kullanıldı.⁴¹ TRT'de her gün yayınlanan “Gerçek Nedir?” Adlı bir başka televizyon programında ise LGBTİ+lar şu sözlerle hedef alındı: “Her türlü gayri meşru cinsel ilişki”.

Dahası, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı'nın⁴² soruşturmaya değer bulmadığı ve Türkiye'nin en büyük dini otoritesinin Nisan 2020'deki bir vaazda LGBTİ+'ları bir kez daha şeytanlaştırarak hedef almasının ardından, hükümet yanlısı medyaya bağlı gazeteciler⁴³ kadınların ve LGBTİ+'ların haklarını ilgilendiren konularda yorum yapmaya başladı; onların itibarlarını sarstı ve toplumdaki tüm kötülükler için LGBTİ+'ları suçladı.⁴⁴ Dezavantajlı grupların hakları söz konusu olduğunda, ifade özgürlüğü kapsamındaki yaptırımların keyfililiğine ve “sınıf, din, mezhep, cinsiyet, bölge farklılıklarına dayalı olarak insanların bir kesimini açıkça aşağılama” suçunda cezasızlığa işaret tek örnek bu değil. İçişleri Bakanı Süleyman Soylu'nun “LGBTİ+'ları bir tehdit olarak görüyorum”⁴⁵

38 E-mülakat. HDV Medyada Nefret Söylemi İzleme Ekibi, Haziran 2020.

39 *İslama Düşman Teroriste Kalkan*. [Enemy to Islam, shield to terrorist] Available at: <https://www.yeniakit.com.tr/kart/haber/islama-dusman-teroriste-kalkan-lgbtiyi-savunan-bazi-barolar-terorden-hukum-giyen-avukatlari-da-kolluyor-1213308.html> [Erişim 17 Temmuz 2020]

40 E-mülakat. Aslı Alpar (Kaos GL), Haziran 2020.

41 TRT 1'de İstanbul sözleşmesi ve eşcinsellere yönelik nefret söylemi. Web. <https://gazetemanifesto.com/2020/trt-1de-istanbul-sozlesmesi-ve-escinsellere-yonelik-nefret-soylemi-355201/>

42 'No Need to Investigate' Religious Affairs President's Remarks, Says Prosecutor's Office. Web. <http://bianet.org/english/lgbti/224293-no-need-to-investigate-religious-affairs-president-s-remarks-says-prosecutor-s-office> 15 Mayıs 2020

43 Kaplan H. (28 Nisan 2020). Durma Haykır, Eşcinsellik günahtır. *Sabah*.

44 Kaplan, H (3 Mayıs 2020). Aile için tehlike çanları çalıyor. *Sabah*.

45 Minister Süleyman Soylu targeted LGBTI+s again! <https://www.kaosgl.org/en/single-news/minister-suleyman-soylu-targeted-lgbtis-again> 22 Ağustos 2019.

açıklaması düşünüldüğünde, LGBTI+'ların hükümet düzeyinde bir tehdit olarak görülmesiyle, LGBTI+ topluluğuna yönelik nefret söylemi vakalarında cezasızlığın kaçınılmaz olduğu söylenebilir.

Suriyelilerin temsiline gelince, Türkiye'de ulusal ve yerel medyada Suriyelilerle ilgili dezenformasyon nadir değildir, ki bu da eninde sonunda onlara karşı sosyal linç ve tehditler ile sonuçlanır ve sosyal kutuplaşmayı besler. Suriyeli mülteciler, ana akım medya tarafından genel olarak "toplumun gerikalmışları" olarak tasvir ediliyor.⁴⁶ 31 Mart 2019 yerel seçimlerinden önce özellikle İçişleri Bakanı Soylu'nun 53.099 Suriyelinin Türkiye vatandaşlığı edinmiş olmalarıyla birlikte yerel seçimlerde oy kullanabileceğini söylemesinin ardından sığınmacılar medyanın gündemindeydi. Bu açıklama, "Suriyeli seçmenlerin" hem *Sabah* gibi AKP yanlısı medyada hem de *Sözcü* ve *Yeniçağ* gibi AKP karşıtı medya organları için bir fırsata dönüşmesine sebep oldu. Özellikle, dil ve görsellerin ayrımcı kullanımı, yanlış terminoloji, gerçeklerin ve görsellerin manipülasyonu, kriminalizasyon, abartı, yanlış bilgi ve mültecilere yönelik olumsuz ve karalayıcı kampanyalar⁴⁷ hem AKP yanlısı hem de AKP karşıtı milliyetçi medya tarafından teşvik ediliyor. Bu mecralarda mültecilerin varlığı ülkedeki sosyal ve ekonomik geriliğin nedeni olarak görülüyor ve Türkiye vatandaşlarının işsizliğinden bu kişiler sorumlu tutuluyor.⁴⁸ Bu durum, Suriyeli mültecilere yönelik nefreti kışkırtıyor gibi duruyor.

3.2. AKP propagandası: AKP yanlısı troller

AKP, 1 Mayıs 2020 tarihinde sosyal medyada nefret dili barındırmayan bir dil kullanılması ve "dezenformasyona" karşı mücadele ilkelerini içeren on iki maddelik bir etik kılavuz yayınladı. AKP'nin Tanıtım ve Medya'dan Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı Mahir Ünal, bu kurallarla uyum içinde milli hesaplar olduğunu belirtmek için bu hesapların Twitter profillerinde "Türk bayrağı"na eşlik eden "yeşil top" kullanılmasını teşvik etmişti. Bu gereksinim, bu hesapların AKP'yi açıkça desteklediği anlamına da geliyordu. Onur Mat tarafından yapılan analize göre, bu yeşil toplu hesaplarda en çok kullanılan ifadeler "Anavatan", "Atatürk", "Allah", "Türkiye" ve "Türkiye" ve "Erdoğan"dı.⁴⁹ Bir süre sonra, CHP İstanbul İl Başkanı Kaftancıoğlu ve gazeteci Mengü gibi kadın gazeteci ve siyasetçilere hakaret ve taciz eden ve hedef alan Twitter'da paylaşılan mesajların bir kısmının yeşil toplu hesaplardan yayıldığı ortaya çıktı.

Son olarak bir başka yeşil toplu hesapta cinsiyetçi ifadeler kullanılmış ve cezaevindeki HDP eski eşbaşkanı Selahattin Demirtaş'ın eşi Başak Demirtaş'a sözlü saldırıda bulunulmuştu. Kadın gazetecileri ve politikacıları hedef

46 Cavidan and Soykan (2018). AKP döneminde medyada mülteci temsili. Web. <https://halagazeteciyiz.net/2018/12/25/akp-doneminde-medyada-multeci-temsili/> [Erişim 17 Temmuz 2020]

47 Bulut, A. (7 Haziran 2019). "Mülteciler Stratejik Silahtır". *Yeniçağ*

48 Çölaşan, E. (17 Mart 2019) "İş Arıyorum Abi", *Sözcü* ve Çölaşan E. *Sözcü* (30 Mar 2019) "Zafer mi Olur Yenilgi mi" *Sözcü*.

49 "The Green Dots of Twitter in Turkey" 26 Mayıs 2020. Web. <https://dokuz8haber.net/english/politics/the-green-dots-of-twitter-in-turkey/> [Erişim 15 Haziran 2020]

alan bir tehdit dalgası ve cinsiyetçi açıklamaların yayılmasının ardından, 17 Temmuz'da AKP "yeşil top" kampanyasını sona erdireceğini duyurdu.⁵⁰

11 Haziran 2020 tarihinde, Twitter, "devlet bağlantılı bilgi yayma faaliyetlerinde" buldukları gerekçesiyle 32.242 hesabı arşivlerinden çıkardıklarını duyurdu. Bunların arasında, Türkiye'de CHP ve HDP gibi AKP'ye muhalif partileri eleştirerek propaganda yapan ve dezenformasyon yayan, ek olarak, muhalif hesapları, kişileri ve hareketleri itibarsızlaştıran, yukarıda da AKP yanlısı trol hesaplar olarak bahsedilen, AKP'nin gençlik kanadına atfedilen 7340 hesap da vardı. Özellikle AKP resmi görevlilerinin ve AKP destekçisi olanların Tweet'lerinin etkisini kuvvetlendirmek için AKP yanlısı grupların "AK davam" ve "AK hilal" gibi retweet halkalarının sıklıkla kullanmış olduğu ortaya çıktı. Bu düşünüldüğünde, Saka'nın belirttiği gibi, "Twitter, nefret söylemlerini kamuya yaymak için en uygun yer olabilir [...] bu insanlar cezasızlık olduğunu biliyorlar".⁵¹

3.3. Hükümet yanlısı kanaat üreticiler ve diğer gruplar

Türkiye, Youtube üzerinden de yayın yapan "Fatih Tezcan'la analiz merkezi" gibi kendi medya ve iletişim kanallarına sahip bireysel kanaat üreticilerine de sahip. Kendini anti-empyralist ve anti-Kemalist olarak tanımlayan kanalın kurucusu CHP temsilcilerine, Kemalistlere, kadınlara ve LGBTİ+lara yönelttiği tehditkâr ve saldırgan propaganda tarzındaki yorumlarıyla ünlü.⁵² Tezcan'ın AKP'yi ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı eleştiren ve muhalif olanların isimlerini hedef olarak göstermek için kurduğu bir "rapor hattı" var.⁵³ Son zamanlarda bir yayınında "Cumhurbaşkanı Erdoğan sevgisi" adına ölüm tehditleri savurdu. Tezcan'ın ifadeleri Türk Ceza Kanunu'na göre suç içerdiği için hakkında soruşturma başlatılmıştı ancak 20 Haziran itibarıyla kendisine herhangi bir suç isnat edilmedi.

Ayrıca, Boğaziçi Küresel'in (BK) projeleri, çeşitli dillerde uluslararası medyada yayınlanan AKP karşıtı haberlere karşı koymayı amaçlayan doğruluk kontrol platformlarını içeriyor. BK'nin çalışanlarının maaşlarının hükümete yakın özel bir hastane tarafından finanse edildiği iddia ediliyor.⁵⁴ BK'nin Küresel İlişkiler Başkanı Süheyb Ögüt (hükümet yanlısı *Sabah* gazetesi köşe yazarı Hilal Kaplan'ın eşi) ve eşbaşkanı Ceyhan Aksoy. BK kamu gündemini şekillendirmede o kadar etkili değil. Yine de "Doğrulama Türkiye" (fact-

50 Ruling AKP ends green dots social media campaign 40 days after initiating it. Web. <https://www.duvarenglish.com/politics/2020/06/17/ruling-akp-ends-green-dot-social-media-campaign-40-days-after-initiating-it/> [Erişim 15 Haziran 2020]

51 E-Mülakat, Doç.Dr..Erkan Saka. Haziran 2020.

52 Rainbow colors on Turkey's Bosphorus Bridge upsets pro-akp journalists. Web. <https://www.birgun.net/haber/rainbow-colors-on-turkey-s-bosphorus-bridge-upsets-pro-akp-journalists-165412> 53 Available at <http://www.diken.com.tr/yok-mu-artiran-diyenlere-yanit-tezcandan-geldi-erdoganin-canina->

53 <http://www.diken.com.tr/yok-mu-artiran-diyenlere-yanit-tezcandan-geldi-erdoganin-canina-kastedenlerin-cani-alinir/> [Erişim 15 Haziran 2020]

54 "Turkey's Pelican Group: A state within a state". 17 Mart 2020. Web. <https://www.dw.com/en/turkeys-pelican-group-a-state-within-a-state/a-52798624> [Erişim 30 Temmuz 2020]

checking Turkey)⁵⁵ gibi sitelerinin sözde dezenformasyonla mücadele etmek için, teyit.org gibi bağımsız doğruluk kontrolü yapan sitelere karşı bir tutum sergilediği görülüyor.

5 Temmuz 2019 tarihinde finansmanının önemli ölçüde hükümete yakın bir grup tarafından sağlandığı iddia edilen SETA (Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı)⁵⁶ "Türkiye'deki Uluslararası Medya Kuruluşlarının Uzantıları"⁵⁷ başlıklı bir rapor yayınladı. SETA raporu, uluslararası medya kuruluşlarında çalışan gazetecilerin mesleki geçmişlerini ve sosyal medya paylaşımlarını listeledi. Rapor, bu kuruluşları "algı çalışması yapmakla" suçladı.⁵⁸ Sosyal medya paylaşımlarına ve gazetecilerin retweetlerine atıfta bulunulan SETA raporu, 2019'da 33 gazeteci ve medya çalışanının TMK uyarınca gazetecilik veya siyasi davalar kapsamında toplam 63 yıl 11 ay⁵⁹ hapis cezasına çarptırıldığı Türkiye'deki gazetecilik örgütleri tarafından gazetecileri "kara listeye alma" ve "hedefleme" olarak yorumlandı. Bu vakaların tümü bianet'in Türkiye'deki medya çalışanlarına ve kurumlarına yönelik ifade özgürlüğü ihlallerini takip etmeyi ve raporlaştırmayı amaçlayan Medya Gözlem Veritabanı'nda listeleniyor.⁶⁰

SETA raporu, 2019'da 33 gazeteci ve medya çalışanının TMK uyarınca gazetecilik veya siyasi davalar kapsamında toplam 63 yıl 11 ay hapis cezasına çarptırıldığı Türkiye'deki gazetecilik örgütleri tarafından gazetecileri "kara listeye alma" ve "hedefleme" olarak yorumlandı.

55 "More Fact-Checkers and Fact-Checking in Turkey" 29 Haziran 2020. Web. <https://edam.org.tr/wp-content/uploads/2020/06/FactCheckers-and-FactChecking-in-Turkey-H.-Ak%C4%B1n-%C3%9Cnver.pdf>

56 "Erdogan's AKP basks in glow of think tank financed by influential family, DW finds". Web. <https://www.dw.com/en/erdogans-akp-basks-in-glow-of-think-tank-financed-by-influential-family-dw-finds/a-51258757> [Erişim 15 Haziran 2020]

57 "Uluslararası Medya Kuruluşlarının Türkiye Uzantıları" 5 Temmuz 2019. Web. <https://setav.org/assets/uploads/2019/07/R143Tr.pdf> [Erişim 15 Haziran 2020]

58 "SETA Report on Journalists to be Taken to Court, SETA Says It is a 'Scientific Study'" 7 Temmuz 2019 <http://bianet.org/english/print/210168-seta-report-on-journalists-to-be-taken-to-court-seta-says-it-is-a-scientific-study>

59 Medya Gözlem Raporu BIA Media Monitoring 2019. *The Ends Justify the Means in Purging Critical Media*. Web. <https://bianet.org/5/100/218959-the-ends-justify-the-means-in-purging-critical-media>

60 medyagozlemveritabani.org

4. SONUÇ

Bu rapor, AKP iktidarı döneminde Türkiye'deki nefret, dezenformasyon ve propaganda medyasının siyasi ve ekonomik ilişkilerini ve belirli kalıpları gösteriyor. Rapor, nefret söylemi ve dezenformasyon medyasının nereden güç aldığını ve nefret söylemi üretirken ve dezenformasyon yayarken hangi mantığı izlediklerini belirli örneklerle işaret ediyor. Bu sayede, bu rapor nefret medyasının hakimiyetini kırmak için gerçekleşmesi umulan çoğulcu medya ortamında medya sahipliği için yeni düzenlemelere ihtiyaç olduğunu savunuyor.

Aynı zamanda, bu rapor resmi ideolojiyi destekleyenler dışındaki bireylerin ve/veya grupların, hem partizan medya hem de partizan olmayan ancak ulusalcı medya tarafından "milli birliği bölücü" unsurlar olarak görüldüklerine, böylece onlar tarafından hedef gösterilen nefret nesnelere olduklarını vurguluyor. Şu anda hükümet yanlısı medyanın siyasi ve ekonomik menfaatleri ile yayılan dezenformasyon, "Cumhurbaşkanı Erdoğan sevgisi" ve "hükümet propagandası" adına yayılıyor. Dahası, kendisini milliyetçi, ulusalcı ve AKP karşıtı olarak konumlandıran medya, Türkiye'nin kurucu ideolojisine yönelik tehditleri gördüklerinde partizan medyayla ortak bir dil paylaşıyor. Dolayısıyla, bu rapor yalnızca hükümet yanlısı medyanın propaganda ve dezenformasyon yayma kararlılığını değil aynı zamanda "milli çıkarlar" söz konusu olduğunda ulusalcı medyanın nefret dolu haber yapma kararlılığını da teyit ediyor.

Bu durum, bireylere ve dezavantajlı gruplara yönelik şiddeti veya tacizi teşvik eden içerikleriyle açıkça hak temelli bir gazetecilik yaklaşımını benimsemeyen nefret medyasının haberleri aracılığıyla görülüyor. Bu medya organları, bu grupların haklarının dikkat çekici bir şekilde ihlal edilmesine neden oluyor ve fanatizmi besleyen ve nefret nesnelere hedef almak için şiddeti tekrar teşvik eden kutuplaştırıcı bir retoriği takip ediyor.

Bu rapor, temel olarak, sivil toplum tarafından ve hükümetten bağımsız olarak nefret söylemini, dezenformasyonu ve propagandayı izlemek için bir özdenetim mekanizmasına duyulan ihtiyacın aciliyetini ortaya koyar. Bu mekanizmanın hükümetin medya ve iletişim üzerindeki kontrolünün ifade özgürlüğünün temel ilkeleriyle çeliştiği Türkiye'de sosyal medyaya da uygulanabilir olması gerekir. Bunun nedeni, yaptırımlarla ilgili kararların keyfi olması ve bu kararların toplumun en savunmasız üyelerinin haklarını garanti etmemesi ve onları nefret söylemiyle hedef alınmaktan korumamasıdır.

Ayrıca, demokratik bir medya ortamının en önemli koşullarından biri olan medya sahipliğindeki çoğulculuk, medya grupları ile iktidar arasındaki çıkar çatışmalarını ortadan kaldıran yeni düzenlemelerle sağlanmalıdır. Bu, nihayetinde, hükümeti memnun etmeyen bağımsız aktörleri ve eleştirel sesleri içeren daha özgür bir medya atmosferinin önünü açacaktır.

Demokratik bir medya ortamının en önemli koşullarından biri olan medya sahipliğindeki çoğulculuk, medya grupları ile iktidar arasındaki çıkar çatışmalarını ortadan kaldıran yeni düzenlemelerle sağlanmalıdır. Bu, nihayetinde, hükümeti memnun etmeyen bağımsız aktörleri ve eleştirel sesleri içeren daha özgür bir medya atmosferinin önünü açacaktır.

Sonuç olarak, yüksek yoğunluklu medya pazarı ve medya sahipliğindeki açık ve şeffaf olmayan mali yapılar, Türkiye'deki medya çoğulculuğunun önündeki en büyük engeldir. Medya sahiplerinin siyasi ve ekonomik ilişkileri medyadaki nefret söylemi ve dezenformasyonla mücadeleye ket vuruyor. Bu durum Türkiye'de toplumsal dayanışma ve demokrasinin önünde büyük bir engel teşkil ediyor.

5. POLİTİKA ÖNERİLERİ

- İktidar partisi/hükümet ile nefret ve propaganda medyası ve sahipleri arasındaki karşılıklı bağımlılığı göstermek için, medya sahipliği izlemesi yapan STK'lar tarafından medya sahipleri ile hükümet arasındaki mali ilişkiler düzenli olarak takip edilmelidir. Bu, medya sahipliği ve yoğunlaşmaya ilişkin yeni düzenlemelere duyulan ihtiyaç konusunda farkındalık yaratır ve özellikle kamu sözleşmeleri açısından medya sahiplerini mali durumlarına ilişkin tam bir şeffaflık sağlamaya davet eder.
- “Mülksüzleştirme Ağı” gibi ağlar aracılığıyla “medya sahipleri ve diğer yatırımları” için veri eşlemesi düzenli olarak güncellenmelidir aksi takdirde STK'lar ve onlarla birlikte çalışan gönüllüler tarafından yeni bir açık erişim veritabanı veya haritası oluşturulmalıdır ve raporlar en az üç ayda bir yayınlanmalıdır. Bu, nefret ve propaganda medyasının mali geçmişini gözden geçirmeye yardımcı olacaktır.
- Gazeteciler, akademisyenler, avukatlar, STK temsilcileri, insan hakları savunucuları, bağımsız gönüllüler, dinleyiciler, okuyucular, izleyiciler ve medyada en çok nefret söylemine maruz kalan gruplar, nefret söyleminin ve dezenformasyonun düzenli ve devamlı bir şekilde taranmasını, izlenebilmesini, raporlanmasını ve bunlara karşı koyabilmeyi sağlayacak ortak bir mekanizma yaratmak için ortak bir platform ve/veya koalisyon altında birlikte çalışmalıdır.
- Bu raporlar, ortak stratejiler ve politikalar geliştirebilmek için hükümet, Meclis, kanun yapıcılar, yerel yönetimler, medya düzenleme kurumları, mesleki dernekler, medya okuryazarlığı eğitimcileri ve doğruluk kontrolü platformları ile paylaşılmalıdır.
- Nefret söylemi ve dezenformasyonu tüm medyada görünür kılmak için medya takibi yapan sivil toplum kuruluşları tarafından bir özdenetim organı kurulmalı ve bu geliştirilmelidir.
- Nefret ve propaganda medyasına ilişkin sosyal medya takibi, sivil toplum kuruluşları tarafından etkin bir şekilde yapılmalıdır. Bu sivil toplum kuruluşları, haftalık, aylık ve yıllık “Sosyal Medya Nefret İzleme” raporlarının izlenmesini ve yayınlanmasını kolaylaştıracak mekanizmalar ve araçlar geliştirmelidir.
- Medyada nefret söyleminin önüne geçmek için medyada nefret söylemini izleyen gazeteciler, akademisyenler ve STK'larla birlikte sözlük ve kitapçıklar hazırlanmalıdır.
- Cezasızlıktan hangi kurum veya kişilerin yararlandığını ayırt etmek için, yargının nefret söylemi ve ifade özgürlüğü arasındaki sınırlara ilişkin farklı yorumlarını görünür kılacak bir izleme mekanizması oluşturulmalıdır.
- Buna paralel olarak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin bu konudaki uluslararası belge ve uygulamalarında yer alan hükümler ile ilgili olarak avukat veya hâkim gibi yargı organlarına eğitim verilebilir.

Literatür ve kaynaklar

Binark, M. (2010). *Nefret Söyleminin Yeni Medya Ortamında Dolaşıma Girmesi ve Türetilmesi, Yeni Medyada Nefret Söylemi* (Yay. Haz. Tuğrul Çomu). İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.

Bulut, E., & Yörük, E. (2017). Mediatized populisms| Digital populism: Trolls and political polarization of Twitter in Turkey. *International Journal of Communication*, 11, (25).

Christensen, C. (2007). Breaking the news: Concentration of ownership, the fall of unions and government legislation in Turkey. *Global Media and Communication*, 3(2), ss.179–199

Çınar, M. (ed.) (2013). *Medya ve Nefret söylemi: Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar*. İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.

Bulut, E., & Yörük, E. (2017). Mediatized populisms| Digital populism: Trolls and political polarization of Twitter in Turkey. *International Journal of Communication*, 11, 25.

İnceoğlu, Y. (2012). *Nefret söylemi ve-veya nefret suçları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

İnceoğlu, Y., & Çoban, S. (Eds.). (2014). *Azınlıklar, ötekiler ve medya*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Media Ownership Monitor in Turkey (2018) A Project by bianet (Independent Communication Network) and Reporters Without Borders (RSF). Web. <http://turkey.mom-rsf.org/en/> [Erişim 8 Mayıs 2020]

Medya Gözlem Raporu BIA Media Monitoring 2019. The Ends Justify the Means in Purging Critical Media. Web. <https://bianet.org/5/100/218959-the-ends-justify-the-means-in-purging-critical-media> [Erişim 8 May. 2020].

Saka, E. (2018). Social Media in Turkey as a Space for Political Battles: AKTrolls and other Politically motivated trolling. *Middle East Critique*, 27(2), ss.161-177.

Tunç, A. (2015). Media ownership and finances in Turkey: Increasing concentration and clientelism. Media Observatory Report.

Yeşil, B. (2018). *Media in New Turkey: The Origins of an Authoritarian Neoliberal State*. University of Illinois Press.

MÜLAKAT LİSTESİ

Aslı Alpar, KAOS GL, e-mülakat, 15 Haziran 2020.

Doç.Dr. Ceren Sözeri, (Galatasaray Üniversitesi) e-mülakat, 25 Haziran 2020.

Dilan Taşdemir, Medya ve Göç Derneği email mülakat 28 Mayıs 2020.

Doç. Dr. Erkan Saka (İstanbul Bilgi Üniversitesi), e-mülakat, 5 Temmuz 2020.

Hrant Dink Vakfı Medyada Nefret Söylemi İzleme ekibi e-mülakat, 23 Haziran 2020.

Yazar Hakkında

Sinem Aydınli (Ph.D.), 2018 yılında Londra Loughborough Üniversitesi'nde Medya ve Yaratıcı Endüstriler programında doktorasını tamamladı. Tezi, Türkiye basınında "siyasi ötekilerin" söylemsel oluşum sürecine odaklanıyor ve medya artikülasyonlarının anlam yaratımında oynadığı rolü değerlendiriyor. 2018 yılından beri bianet/IPS İletişim Vakfı ekibi ile vakfın çeşitli projeleri üzerinde çalışmakta olan Aydınli, Media Ownership Monitor Turkey 2018 projesinin araştırmacısıydı. Yazarın araştırma alanları medya söylemi, ayrımcılık ve kültürel politikalarıdır.

Bu yayın, DİRENÇ (RESILIENCE) projesi araştırmasının bir parçasıdır. Araştırma raporlarının ilk serisi Arnavutluk, Bosna Hersek, Kosova, Karadağ, Kuzey Makedonya, Sırbistan ve Türkiye’de NEFRET VE PROPAGANDA MEDYA MODELİNİN POLİTİK EKONOMİSİNİ incelemektedir.

Batı Balkanlar ve Türkiye’deki dokuz medya geliştirme örgütü, AB tarafından finanse edilen “DİRENÇ: Batı Balkanlar ve Türkiye’de nefret propagandası ve bilgi kirliliğinin önlenmesi, medya özgürlüğünün yeniden tesisi için sivil toplum hareketi” projesi kapsamında güçlerini birleştirdi. Üç yıllık proje Güney Doğu Avrupa Medyanın Profesyonelleşmesi Ağı (SEENPM) ve Orta ve Güney Doğu Avrupa’daki medya geliştirme örgütleri ağı tarafından koordine ediliyor ve Arnavutluk Medya Enstitüsü (Tiran), Mediacentar Vakfı (Sarajevo), Kosovo 2.0 (Priştine), Karadağ Medya Enstitüsü (Podgorica), Makedonya Medya Enstitüsü (Üsküp), Novi Sad Gazetecilik Okulu (Novi Sad), Barış Enstitüsü (Ljubljana) ve bianet’in (İstanbul) partnerliğinde uygulamaya konuluyor.